

Gdańsk, 20.09.2024

Prof. WSAiB dr hab. Rafał Ożarowski
Wydział Prawa i Administracji
Wyższa Szkoła Administracji i Biznesu
Im. E. Kwiatkowskiego w Gdyni
r.ozarowski@kadra.wsaib.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej Justyny Szałańskiej pt. „Kształtowanie tureckiej tożsamości narodowej w okresie rządów Partii Sprawiedliwości i Rozwoju”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Joanny Starzyk-Sulejewskiej

Problemy badawcze z zakresu polityki wewnętrznej i zagranicznej Republiki Tureckiej (dalej – Turcja) stanowią niezwykle inspirującą kwestię dla wielu naukowców z różnych państw. W nauce polskiej, Turcja i wszelkie kwestie z nią powiązane znajdują szczególne uznanie. Wynika to z długotrwałych, polsko-tureckich kontaktów historycznych oraz przede wszystkim z miejsca i roli, jaką pełni Turcja we współczesnym świecie. Państwo to posiada ogromny potencjał gospodarczy i demograficzny. Znajduje się w geostrategicznym obszarze, łącząc Europę i Bliski Wschód. Stanowi to podstawę do działań politycznych ze strony tureckiego państwa na rzecz wzmocnienia swojej pozycji na arenie międzynarodowej w przestrzeni regionalnej.

W nurt tych badań wpisuje się rozprawa doktorska Justyny Szałańskiej pt. „Kształtowanie tureckiej tożsamości narodowej w okresie rządów Partii Sprawiedliwości i Rozwoju”. Na wstępie pragnę pogratulować Doktorantce wyboru tematu, bowiem zaprezentowana przez nią w rozprawie tematyka jest zagadnieniem niełatwym i wieloaspektowym oraz wymaga dobrego przygotowania merytorycznego w zakresie znajomości specyfiki tureckiej tożsamości narodowej. Badanie i analizowanie tematyki odnoszącej się do tożsamości narodowej stanowi duże wyzwanie z kilku powodów. Po pierwsze, wymaga od badaczy znajomości całokształtu wielu kontekstów polityczno-historycznych i społecznych. Po drugie, kategoria taka jak tożsamość narodowa pozostawia szerokie pole do interpretacji. Z tego powodu w tym przypadku naukowcy szczególnie muszą wykazać się umiejętnością selekcji materiałów, informacji i krytycznego myślenia względem

teorii i rozważań, które pojawiają się w tym temacie. Po trzecie badacze zajmujący się tą tematyką są zobligowani do zapoznania się z licznymi materiałami źródłowymi, które stanowią fundament przeprowadzanej analizy. Z tego zadania Doktorantka wywiązała się znakomicie, niemniej jednak poniżej kieruję swoje uwagi i sugestie.

1. Ocena struktury pracy i jej związku z tematem rozprawy

Praca doktorska liczy 371 stron i składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Dodatkowo praca zawiera aneksy, bibliografię, spis tabel i spis rycin. Na początku pragnę podkreślić, że tytuł rozprawy jest właściwie powiązany z jej treścią i poszczególnymi rozdziałami. W ogólnej ocenie strukturę rozprawy uznaję za przemyślaną i poprawnie skonstruowaną. Układ i kolejność rozdziałów jest właściwa. Rozdziały i podrozdziały są właściwie ponumerowane. Pierwszy rozdział ma charakter teoretyczny i stanowi wprowadzenie do tematyki rozprawy. Drugi jest rozdziałem o specyfice historycznej w zakresie analizowanego problemu. Trzeci rozdział odnosi się już do meritum pracy. Z kolei trzy ostatnie zostały utworzone zgodnie z założonym konstruktem powiązaniem z kategorią tureckiej tożsamości narodowej, a więc – terytorium (granice), językiem i religią. Wszystkie rozdziały są stosunkowo rozbudowane. Uwagę jednak kieruję do rozdziału trzeciego, który liczy sobie mniej niż 20 stron. Uważam, że część poświęcona polityce tożsamości w programie i działaniach Partii Sprawiedliwości i Rozwoju (AKP), powinna być bardziej rozbudowana nawet kosztem dwóch pierwszych rozdziałów - teoretycznego i historycznego. Zasadne byłoby także ewentualne połączenie rozdziału drugiego i trzeciego pod zmodyfikowanym tytułem.

Dodatkowo w zakresie struktury pracy, aneksy razem ze spisami tabel powinny występować łącznie przed bibliografią lub za nią. Nie powinny być rozdzielone przez bibliografię.

2. Kwestie metodologiczne

We wstępie Doktorantka przedstawiła założenia metodologiczne rozprawy. Sam wstęp składa się z elementarnych części, które definiują kwestie metodologiczne. Autorka rozprawy przedstawiła wyczerpująco uzasadnienie wyboru tematu. Wskazała tu, że „kształtowanie narodowej tożsamości tureckiej do dziś budzi kontrowersje w świecie polityki i nauki”. Tezę tę uznaję za istotną dla dalszej analizy, z uwagi na to że, już na samym początku pracy ujawniony

został wielowarstwowy i niejednoznaczny charakter badań odnoszących się do kategorii tożsamości narodowej. Rozprawa została osadzona w dyscyplinie nauk o polityce i administracji (w tekście jest: nauk o polityce – s.8). Znajduje to potwierdzenie w siatce pojęciowej i kategoriach naukowych stosowanych przez Autorkę w tekście rozprawy. Doktorantka w rozprawie odnosi się także do nauki o stosunkach międzynarodowych, lecz z uwagi na bliskość nowo powstałej dyscypliny nauki o stosunkach międzynarodowych do nauk o polityce i administracji, przywołania te znajdują swoje uzasadnienie.

We wstępie zostały określone ramy czasowe analizy prowadzonej w rozprawie. Doktorantka wyznaczyła czas od listopada 2002 do końca 2022 roku. Okres ten uznaję za słuszny i zasadny. Początek stanowi dojście AKP do władzy, zaś koniec wyznacza okres finalnego przygotowywania rozprawy. Przyjęty czas analizy należy uznać za właściwy z uwagi na to, że 20 lat aktywności politycznej AKP stanowi szeroką perspektywę analizy w kontekście tożsamości narodowej.

We wstępie określono przedmiot i cel badań. Doktorantka dodatkowo przedstawiła uszeregowane zadania badawcze, które chciała zrealizować w rozprawie. Postawiona została główna hipoteza badawcza, która w mojej ocenie w pełni odzwierciedla analizę przeprowadzoną w rozprawie. Ponadto Doktorantka sformułowała pięć dodatkowych hipotez pomocniczych, które uzupełniają hipotezę główną. Aby zweryfikować w rozprawie postawione hipotezy, sformułowano z kolei siedem pytań badawczych. Wszystkie pytania badawcze uważam za zasadne, poprawnie skonstruowane i właściwie powiązane z treścią rozprawy.

Doktorantka określiła wykorzystane teorie i metody badawcze. Analizy zawarte w rozprawie zostały oparte na teorii poststrukturalizmu. Autorka we wstępie dokonała wyjaśnienia kluczowych założeń teoretycznych w odniesieniu do zastosowanej teorii. W mojej ocenie zastosowanie teorii poststrukturalizmu (wywodzącego się ze strukturalizmu) jest bardzo dobrym rozwiązaniem i podejście to pozwala najlepiej zanalizować zjawisko kształtowania tożsamości narodowej. W odniesieniu do metod badawczych wykorzystanych w rozprawie, Doktorantka wymienia tu: analizę dyskursu politycznego, metodę historyczną, analizę dokumentów i studium przypadku. Analiza dyskursu politycznego w ujęciu M. Foucaulta jest mocno skorelowana z teorią poststrukturalizmu i co należy podkreślić niezbędna w zakresie analizowanej tematyki. Z kolei metoda historyczna, powinna być nazwana genetyczną, bowiem odnosi się do genezy zjawisk analizowanych w rozprawie. Metoda ta stanowi oczywisty element spektrum metodologicznego w zakresie nauk o polityce i administracji. Analiza dokumentów okazała się również niezbędną metodą szczególnie w zakresie tureckich materiałów źródłowych. Studium przypadku również odzwierciedla swoje zastosowanie w

pracy. Doktorantka zdecydowała się na wybór kilku kwestii problemowych powiązanych z aspektem integralności Turcji. Można je potraktować jako studium przypadku.

Z kolei, można tu wskazać inne metody lub ich elementy, które zostały wykorzystane przez Doktorantkę, jednak we wstępie nie zostały one wspomniane. Warto tu wspomnieć elementy metody statystycznej, które mają swoje odzwierciedlenie w zestawieniach cyfrowych pojawiających się w pracy. Ponadto Autorka mogła też uwzględnić metodę lub elementy metody systemowej w odniesieniu do analizy w rozprawie, w której AKP i jej funkcjonowanie można uznać za określony system.

3. Merytoryczna ocena rozprawy

W aspekcie merytorycznej oceny rozprawy, pragnę podkreślić, iż Autorka wykazała się głęboką znajomością szerokiego spektrum zagadnień dotyczących polityki tureckiej. Doktorantka sprawie porusza się w meandrach różnorodnych zagadnień w odniesieniu do analizowanego tematu. Potrafi uszeregować fakty i przejrzysto przedstawić wnioski. Poniżej przedstawiam krótką ocenę poszczególnych części rozprawy.

Pierwszy rozdział został poświęcony teoretycznemu wyjaśnieniu kategorii „tożsamości narodowej”. Autorka przedstawiła tu szerokie wyjaśnienie znaczenia i roli tożsamości narodowej szczególnie w odniesieniu do polityki wewnętrznej i zagranicznej. Niezwykle ważnym elementem tego rozdziału jest część 1.3., która dotyczy badania tożsamości narodowej przez pryzmat poststrukturalizmu i innych teorii badawczych. Stanowi to uzasadnienie przedstawione przez Autorkę wyboru poststrukturalizmu w zakresie analizy tożsamości narodowej, które bez wątplenia jest bardzo zasadne. Rozdział ten uznaję za dobrze skomponowany, a zagadnienia teoretyczne zostały przejrzysto zaprezentowane.

Drugi rozdział stanowi fundament historyczny w stosunku do analizowanej problematyki. Doktorantka przedstawiła tu kształtowanie się tożsamości narodu tureckiego na kanwie historycznej. Ważnym elementem jest tu wyjaśnienie pochodzenia Turków i kształtowanie się autoidentyfikacji za czasów Imperium Osmańskiego, które przecież stanowiło państwo wielonarodowe. Bez wątplenia, co zostało wyraźnie wskazane przez Autorkę, fundamentalnym wydarzeniem na rzecz realnego kształtowania się tureckiej tożsamości narodowej było proklamowanie Republiki Tureckiej, w znacznym stopniu ograniczonej terytorialnie do Anatolii i Tracji Wschodniej, już bez wielu mniejszości etniczno-religijnych z czasów Imperium Osmańskiego. Doktorantka uwzględniła główne założenia systemowe Republiki w tym odniosła się do polityki kulturowej, która zakładała w tamtym

czasie westernizację państwa. Rozdział ten jest ciekawie napisany i opatrzony informacjami pozyskanymi z tureckich badań społecznych, które oddały realną ocenę w zakresie tożsamości narodowej wśród społeczeństwa tureckiego. Uwagę kieruję tu do części w rozdziale 2.2. zatytułowanej „mniejszości etniczne i religijne”. Uważam, że część ta została marginalnie potraktowana przez Autorkę, tym bardziej, że pojawia się tam kwestia ludobójstwa Ormian, która zgodnie z tym jak to ujęła Doktorantka „stała się jedną z narracji, na której zbudowano tożsamość” (s.103).

Rozdział trzeci stanowi początek tzw. meritum pracy i został poświęcony polityce tożsamości tureckiej w działalności AKP. Wyjaśniona została tu geneza powstania AKP i specyfika polityczna tej partii. Rozdział ten, pomimo tego jak już wskazałem, jest dość krótki, to jednak ma duże znaczenie w kontekście trzech następujących rozdziałów.

Kolejny rozdział wpisuje się z dwoma pozostałymi w całość analizy tureckiej tożsamości narodowej. Rozdział ten odnosi się do granic i integralności terytorialnej, jako jednego z elementów dyskursu politycznego w zakresie tożsamości narodowej. Autorka dokonała tu rzetelnej analizy z uwzględnieniem elementów historycznych i geopolitycznych. Do zobrazowania tej kwestii zostały wybrane trzy przykłady – granica z Armenią, kwestia cypryjska i udział tureckich sił zbrojnych w wojnie w Syrii. Doktorantka mogła jednak tu rozważyć przede wszystkim analizę kwestii kurdyjskiej w Turcji. Dotyczy to przecież bezpośrednio aspektu granic i integralności terytorialnej państwa. Mimo tego, wybrane trzy przykłady uznaję za zasadne, jednak uważam, że Doktorantka przedstawiła te kwestie zbyt faktograficznie. Są to dość krótkie części, w których brakuje mi autorskich wniosków w zakresie prowadzonej analizy.

Rozdział czwarty odnosi się do znaczenia języka tureckiego w budowaniu tożsamości narodowej. Język, jak wiadomo jest znaczącym ogniwem tożsamości narodowej. Autorka przedstawiła tu kwestię języka tureckiego w ujęciu politycznym. Znalazły się tu odniesienia do polityki językowej w AKP oraz do roli i znaczenia języka tureckiego w stosunku do państw i społeczności wywodzących się z ludów tureckich. Rozdział ten uznaję za ciekawy i przejrzyste napisany. Dobrze też, że Doktorantka odniosła się do całkiem świeżej kwestii, jaką jest przyjęcie oficjalnej nazwy państwa „Türkiye”, która ma być używana w przestrzeni międzynarodowej zamiast tłumaczeń nazwy państwa na rodzime języki. Szczególne odniesienie ma tu anglojęzyczne „Turkey” zbieżne z innym znaczeniem. W 2022 roku ONZ przyjęła prośbę Turcji, co do oficjalnej nazwy państwa (s.236). Pokazuje to jak ważne znaczenie stanowi język w budowaniu tożsamości narodowej.

Religia jako czynnik kształtujący turecką tożsamość narodową została przedstawiona w szóstym rozdziale dysertacji doktorskiej. Rozdział poniekąd spina rozważania zawarte w rozprawie. Znaczenie religii i symbole religijne zostały przywrócone na ważne miejsce przez AKP. Stanowiło to odwrót od twardych zasad kemalizmu. Istotną częścią tego rozdziału jest ukazanie przez Autorkę, iż wykorzystywanie czynnika religijnego przez AKP przełożyło się na prowadzenie polityki zagranicznej Turcji. Doktorantka odniosła się w tej kwestii do tzw. „sprawy palestyńskiej”, wydarzeń z okresu „arabskiej wiosny”, czy do uchodźców syryjskich przebywających po wojnie w Turcji.

W zakończeniu Doktorantka odniosła się do hipotezy głównej, hipotez pomocniczych i pytań badawczych. Hipotezy zostały poprawnie zweryfikowane. Wnioski zostały też wzmocnione przez nakreśloną w zakończeniu perspektywę na przyszłość w zakresie analizowanego tematu.

4. Uwagi bibliograficzne i językowe

Bibliografia w rozprawie została sporządzona prawidłowo i podzielona na sekcje. Autorka wykorzystwała materiały w języku polskim i angielskim. Na uznanie zasługuje wykorzystanie licznych źródeł w języku tureckim, co w znacznym stopniu wzmocniło merytoryczny poziom rozprawy. Zatem dobór i wykorzystanie źródeł należy uznać za prawidłowy.

Język pracy jest poprawny. Rozprawa jest dopracowana pod względem stylistycznym i gramatycznym. Należy tu podkreślić, że w pracy bardzo rzadko zdarzają się tzw. „literówki”, czy błędy językowe.

Konkluzja

W ramach konkluzji pragnę podkreślić, że recenzowana przez mnie praca prezentuje wysoki poziom metodologiczny i merytoryczny i **w pełni spełnia wymogi rozprawy doktorskiej. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie mgr Justynę Szalańską do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

